

Яланська С. П. Стратегіальний підхід до розкриття творчої діяльності особистості / С. П. Яланська / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-гуманітарні науки, економіка, право: нові виклики, практика інновацій»: Полтава, – 2015 р. – С. 176-181.

СТРАТЕГІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РОЗКРИТТЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Яланська Світлана Павлівна

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедрою загальної, вікової та
практичної психології, Полтавський
національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Важливим орієнтиром сучасної вищої освіти є активізація творчої діяльності майбутніх фахівців. Оскільки креативне освітнє середовище є потужним генератором розвитку інтелектуального потенціалу України, формування культурних, духовних цінностей.

Аналіз праць зарубіжних філософів та психологів (А. Бергсон, Г. Воллес, К. Ізард, А. Маслоу, А. Пуанкаре, Б. Спіноза) показав значну увагу дослідників до проблеми розвитку творчості особистості.

У працях дослідників Г.Г. Ващенко, І.А. Зязюна, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, О.В. Тутолміна, А.К. Маркової, працях психологів Г.О. Балла, М.Ф. Бабій, М.Д. Бойправ, М.Й. Боришевського, О.Ф. Волобуєвої, Л.М. Карамушки, Г.С. Костюка, Л.М. Кудояра, С.Д. Максименка, В.О. Моляко, В.Ф. Моргуна, С.О. Сисоєвої, В.А. Семиченко, М.Л. Смульсон, Н.В. Чепелевої, Ю.М. Швалба, Т.С. Яценко розкрито особливості творчої самореалізації особистості у професійній діяльності.

Вивченню проблеми розвитку творчої діяльності особистості сприяли: генетико-моделюючий метод вивчення цілісної особистості, яка саморозвивається (С.Д. Максименко); теоретична модель творчої особистості (В.О. Моляко); дослідження творчості вчителя у багатовимірній концепції особистості (В.Ф. Моргун); аналіз соціально-психологічних чинників розуміння та інтерпретації особистого досвіду (Н.В. Чепелева); розгляд психологічних аспектів гуманізації освіти (Г.О. Балл); розкриття психологічних механізмів розвитку особистості (М.Й. Боришевський); дослідження соціально-психологічних основ особистісного розвитку (О.І. Бондарчук); з'ясування особливостей психології праці (О.Р. Малхазов); інтерпретація рефлексивного підходу в теорії і практиці вищої школи (В.А. Семиченко); концепція розвитку інтелекту (М.Л. Смульсон); практика активної соціально-психологічної підготовки вчителя до спілкування з учнями (Т.С. Яценко); використання теоретичної моделі та завдань підготовки творчого вчителя (С.О. Сисоєва); аналіз проблеми професійного становлення гуманістично орієнтованого педагога (В.Л. Зливков) та ін.

Науковою цінністю для розв'язання проблеми розвитку творчості особистості є концепція В.О. Моляко, за якою творчість розглядається як діяльність, котра сприяє створенню, відкриттю чогось раніше невідомого певній особистості (суб'єктові). Автор визначає п'ять стратегій творчої діяльності, екстраполяція змісту яких на життєвий шлях особистості дозволяє охарактеризувати їх таким чином:

1) стратегія аналогізації пов'язана з використанням вже відомої моделі життєвого шляху чи його частини, що не зводиться до копіювання раніше створеного, припускає внесення нового в аналог або використання відомої моделі життєвого шляху в інших умовах і по-новому;

2) стратегія комбінування полягає в різних перестановках, зміні життєвих ситуацій, власне комбінування окремих компонентів відомих життєвих шляхів;

3) стратегія реконструювання проявляється в побудові життєвого шляху протилежного раніше відомому, вона пов'язана з пошуком справді іншого, нового, стосується це окремої життєвої ситуації чи життя в цілому. Вона припускає побудову життєвого шляху за «протестним» чи «діалектичним» типом, причому в першому випадку життєвий шлях будується, виходячи із заперечення минулого, відомого, а в другому реалізується діалектичний принцип подвійного заперечення;

4) універсальна стратегія припускає відносно рівномірне застосування аналогізації, комбінування і реконструювання, причому кожна стратегія стосовно побудови життєвого шляху є паритетною щодо інших;

5) стратегія спонтанних дій, випадкових підстановок здійснюється тоді, коли немає домінуючої стратегії, а пошук здійснюється ніби без плану, без певної логіки, за випадковим орієнтиром чи методом спроб і помилок. Уявляється, що стосовно життя ця стратегія найбільш схожа з підлітковим «експериментуванням», коли чіткі життєві орієнтири ще не вироблені [2].

Нами розроблено програму, що передбачає забезпечення психологічних умов та чинників, які активізують творчу, пізнавальну діяльність студентів. Вона складається із сукупності блоків спрямованих на розвиток готовності до адекватного і повного пізнання власних творчих можливостей. Психолого-педагогічні засоби можливо використовувати під час кураторських занять зі студентами [4, 5].

Програма передбачає активізацію творчої, пізнавальної діяльності студентів. Пропонується низка завдань творчого характеру, які, в залежності від педагогічної ситуації, обираються викладачем чи самими студентами під час вивчення конкретної дисципліни. Важливою складовою авторської програми є комплекс тренінгових вправ, який передбачає забезпечення психологічних умов, що активізують творчу, пізнавальну діяльність студентів. Темі тренінгових вправ: «Мотивація самостійного творчого пошуку»; «Вольові зусилля та творча діяльність особистості»; «Банк ідей – я володію творчими здібностями»; «Діалогічне спілкування майбутнього вчителя»; «Банк ідей – я хороший співрозмовник»; «Розвиток фахової підготовки вчителя»; «Поясни поняття»; «Розвиток творчого мислення»; «Банк ідей – я самовдосконалююся».

Програму розвитку творчості майбутніх фахівців упроваджено у навчальний процес Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (довідка № 2988/01-30/26 від 07.06.2011 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (довідка № 01-379 від 23.05.2011 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 06/1042 від 09.06.2011), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 29-381 від 9.06.2011 р.), Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського (довідка № 800 від 06.06.2011 р.) та ін.

Проблему з розвитку творчості майбутніх фахівців розкрито у авторській монографії «Психологічні засади розвитку творчості учителів біологічних дисциплін: теорія та практика» (2010 р.). У пропонованій монографії розкрито психологічні особливості розвитку творчості особистості та різні концептуальні підходи до розуміння розвитку педагогічної творчості у контексті розгляду творчої компетентності як найвищого рівня розвитку професійної компетентності майбутніх учителів. Розкрито розроблену концепцію розвитку творчої компетентності майбутніх учителів. Під творчою компетентністю ми розуміємо найвищий рівень розвитку професійної компетентності, коли особистість здійснює професійну діяльність на творчій основі стабільно і неперервно. Зміст та структура моделі розвитку творчої компетентності майбутніх учителів базується на основних структурних компонентах професійної компетентності, інтеграція яких на найвищому рівні забезпечує ефект педагогічної творчості: особистісно-розвивальному; діяльнісно-розвивальному; комунікативному; фаховому; опануванні досвіду.

На кафедрі загальної, вікової та практичної психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка підготовлено авторський навчальний посібник «Психологія творчості» рекомендований Міністерством освіти і науки України (лист № 1/11-7542 від 20.05.2014). Для студентів різних напрямів підготовки, що вивчають курс психології, магістрантів, учених, практичних психологів, викладачів вищих навчальних педагогічних закладів, учителів, аспірантів, читачів, що цікавляться проблемою психології творчості, у посібнику розкрито загальні уявлення щодо методологічних, науково-методичних та прикладних проблем психології творчості, підходи до вивчення психологічних аспектів творчої діяльності та засоби психологічного дослідження творчої діяльності, оцінки креативності.

Посібник складається із чотирьох частин: у першій частині «Поняття про творчу діяльність» розкрито історію розвитку психологічних уявлень про природу творчості, зокрема розкрито концепції креативності Дж. Гілфорда, Р. Стернберга і Д. Лаверта, розвиток творчості особистості за генетико-психологічною теорією С.Д. Максименка, концепцію творчості В.О. Моляко, концепцію механізму творчості В.В. Клименка, концепцію творчості С. Медника, розвиток творчої особистості за Е. де Боно. У другій частині «Стратегіальний підхід до розкриття творчої діяльності» представлено стратегію творчої діяльності за В.О. Моляко, особливості розвитку творчо обдарованої особистості за В.В. Рибалкою, систему ціннісної регуляції розвитку творчо обдарованої особистості О.Л. Музики; стратегію розвитку творчої особистості за Л.П. Міщиною, авторську концепцію розвитку творчої компетентності особистості, компетентнісний підхід до розвитку особистості за О.В. Тутолмінім. Третя частина «Методики дослідження творчої діяльності» розкриває особливості експериментального вивчення продуктивного мислення гештальтпсихологами, зміст тестів діагностування дивергентного мислення за Дж. Гілфордом, теорії дозрівання А. Гезелла, лонгітюда Л. Термена, методики на визначення творчого мислення «Значення слів» О.І. Бесєдіна, І.І. Ліпатова, О.В. Тимченка, В.Б. Шапаря, методики «Креативне поле» Д.Б. Богоявленської тестів вимірювання креативності Б. Торренса, методики діагностування креативності М. Воллаха і К. Когана. У четвертій частині «Психологічні умови формування творчого процесу» розкрито особливості системи творчого тренінгу КАРУС В.О. Моляко, програми розвитку здібностей та обдарованості «Три кроки» О.Л. Музики, авторської програми розвитку творчої компетентності майбутніх учителів, та методи стимулювання творчої активності (індивідуальні та групові) [1,2,3,5].

Теоретичні частини посібника супроводжуються питаннями для самоконтролю. У додатках подано різнорівневі тестові завдання з психології творчості, зміст тренінгових вправ авторської програми розвитку творчої компетентності майбутніх учителів. Окремою частиною посібника є добірка афоризмів про творчість, які спонукають кожного з нас замислитися над власними можливостями, досягненнями, особливостями виконання діяльності, спрямованої на пошуки нового розв'язання завдань у певній галузі, в навчальній чи науковій практиці, над умовами творчості, стимулами та бар'єрами в творчій роботі тощо.

Забезпечення можливостей творчої реалізації особистості у навчально-виховному є важливою умовою розвитку інтелектуального потенціалу держави.

Список використаних джерел:

1. Максименко С. Д. Психологія учіння людини : генетико-моделюючий підхід : монографія / С. Д. Максименко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 592 с.
2. Моляко В. О. Психологічна проблема творчого потенціалу // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості: Збірник наукових праць / За ред. В.О. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – Т. 12. – Вип. 2. – С. 6–12.
3. Пескун С. П. Формування творчості старшокласників у процесі вивчення курсу "Біологія 10-12". Система "Дидактосервіс" : навч.-метод. посіб. / С. П. Пескун. – Полтава : АСМІ, 2005. – 170 с.
4. Яланська С. П. Психологічні засади розвитку творчості майбутніх учителів біологічних дисциплін: теорія і практика : [монографія] / С. П. Яланська ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка – Полтава, 2010. – 374 с.

5. Яланська С. П. Психологія творчості: навч. посіб / С. П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, – 2014. – 180 с..